

VÁLTOZÓ VALÓSÁGUNK

Másfajta környezetvédelem

Egy érem két oldala

Egyfelől itt a Város, amely betonkockák szürke erődítményrendszerével fedi el a domboldalakat zöldjét, a kívánatosnál többszörös sűrűséggel sorakoztatja egymáshoz az új lakónegyed épülettömbjeit, itt a keleti széllel a völgyre terpeszkedő füstköpeny, a patak émelyítő szagú, meghatározhatatlan színű és állagú folyadéka, a városlakók mikroklíma okozta testi és lelki bántalmái.

Másfelől itt a Város, amelyet örömmel vallunk magunkénak, s amely a határokon túl is ismert esztétikus városközpontot terveztetett és emel, korszerűsíti, a környezetszennyezés kizárására kötelezi a hajdan jobb híján a település szívében fészket rakott üzemeket, egyre szigorúbb rendszabályokkal törekszik megteremteni a természeti környezet és épített világ harmóniáját, visszaállítani a megbomlott egyensúlyt, mind több lehetőséget biztosítani polgárai fizikai és szellemi kondíciójának megőrzésére.

A Város kezd felnőttkorba érni, nyugább természetére szabott öltönye csaknem kész már, de ma még jobbára azzal foglalatosságodik, hogy „belakja”, szokja új öltözékét. Legnehezebb, s egyben legszebb idejét éli.

Kötések és oldások

Statisztikai táblázatokat lapozgatva, számokat egybevetve mutatkozik meg látványosan az az ütem, ahogyan a megye az utóbbi harminc év során értelmiségét gyarapította. Társadalmi, gazdasági, kulturális, s egyéb szükség diktálta, körültekintően átgondolt határozat tervszerű végrehajtása segítette, hogy napjainkra ennyi mérnök és közgazdász, pedagógus és népművelő, orvos és jogász éljen és tevékenykedjen Nógrádban. Ki mérhetné fel, milyen hányaduk született itt, s mennyi „származott ide” felkérésre, vagy éppen önszántából? Más megyék közállapotait tekintve, többségüknek nemigen lehetett és lehet panaszra oka; eleve sem méltatlan munka- és életkörülményeik javulóban, politikai, erkölcsi, anyagi megbecsültségük növekvőben, ambícióik korántsem vidéki „lombiklétre” kárhoztatottak.

Miért hát mégis, hogy az e tájon, láthatóan (vagy látszólag?) e negyedmilió jóvoltából és érdekében felnőtt szelleművé gyarapodottaknak hosszú sora fogja egyik napról a másikra sátorfáját, hogy akár megbecsült pozíciójából is kilépjen, s a mi áramkörünkben nemesen feltöltődve, intellektusának közérdemű és közérdekű „kisülései” már az országnak egy más szögletében kamatozzanak. S, mert hangsúlyozottan éppen nem azokról esik szó, akik kényszerpályán egzisztáltak, vagy akik esetében méltánytalanság, sérelem volt az elmozdulás hajtóereje, mi okozza, hogy többségük egyszersmind úgy fordít hátat, hogy nem veszi észre, figyelembe az egykor ápoló, s a távolban is megtartani szándékozó készséggel felé nyújtott jobbot.

Értékek sorsa

Kassák írja egyhelyütt: „Vannak jelenségek az életben, amelyek csak léteznek, de nem élnek, nem rosszak és nem jók, nincs hatástkeltő erejük, s így fölösleges, sőt lehetetlen a kritika igenlő, vagy tagadó állásfoglalásával közeledni hozzájuk”.

Figyelmeztető és fegyelemre készítő gondolat. Mert hát a teremtő ember mi másért feszülne neki — akár önmagára hagyatkozva, akár társakkal szövetkezve — az alkotómunkának,

mint hogy a produktum, amit létrehoz, megmértessék mások által. Lett légyen az rangos érték, vagy mércén aluli termék. S, mert abban némiképpen önmagát látja megvalósulni, nem megbocsáthatatlan bűn, ha adott határok között elfogult minőségének megítélésakor.

Éppen ezért kifejezetten fontos, hogy a jelenségek, művek megmérésére hivatott mérlegek, mércék mindig korszerűek, pontosak legyenek, skálájukat ne rajzolhassa át senki akármiféle lokális szempont, érdekre hivatkozva. Nemegyszer találjuk ugyanis szembe magunkat a veszéllyel, hogy az életünk bármely területén kifejtett tevékenység eredményét már pusztán léte okán értéknek tituláljuk, hol felkészületlenségtől, szűklátókörűségtől félrevezetve, hol éppen nagyon is megfontoltan ámitva magunkat, egymást a „körülményekhez, lehetőségekhez, korábbiakhoz képest legjobb” hamis elve alapján.

Aminek következtében végső fokon elmosódik a határ az értékteremtők és látszatevékenykedők, szerény tehetségek és szerény dilettánsok, közfigyelemre érdemes opusok és érdektelen kisszerűségek között.

Természetesen kinek-kinek saját kvalitásán, önismeretén is múlik, kinek a véleményét kéri ki, kiére hagyatkozik, kiét tekintint mértékadónak, kiéből olvassa ki a józanul igazító szándékot. Csak hát ez nem pusztán személyek, személyes kapcsolatok kérdése, mivel a félrevezető ámitásba, a meggyőződéses túlértékelésbe bekapcsolód(hat)nak hol nem eléggé hozzáértő, hol nagyvonalúan felelőtlen, hol megnyerhető, hol fáradékonyan felszínes „hivatottak” is, melyek az érték-központú szelekció, a helyreigazító istápolás, a felkarolás helyett tévképzeteket erősítenek. S így összekeverednek a támogatás elvei, közérdemű opusok maradnak megvalósulatlanok, míg pódium állíttatik a sekélység alá, tehetségek munkája marad visszhangtalan, miközben féltehetségek ragadtatják tapsra a hozzájuk hasonlókat.

Hogyan zárható ki végül is szellemi környezetünkől a szennyeződés veszélyének mindeme lehetősége?

Sok-sok, hamvába holt próbálkozás után, ha még halvány kontúrokkal is, egyre határozottabban alakulnak ki és munkálkodnak olyan közösségek, melyeket nem konkrét helyszíni és időbeli határok közé kényszerítő voluntarizmus ragasztója tart meg időlegesen a szellemi élet „légyfogóján”, nem a jelenlét gesztusa, a hivalkodó ismeretfitogtatás és elvtelen felértékelés kisszerű indítékai vezetnek. Igényük emelkedettebb. Törekvés arra, hogy a kölcsönös felelősség alapján meghaladják időlegesen adott minőségüket. Egy ördögi kört futva be, mely szerint mindegyikük azért ad bizonyosságot dokumentáltan nemes ténykedéséről, mert ezáltal kényszeríteni véli társait hasonlóan elmélyült munkálkodásra — félve attól, hogy esetleges recsségét látván környezete is felmentést talál az elsekélyesedéshez, s ez őt magát is semmittevésre hajlamossítja. Szükséges-e hangsúlyozni, miféle jelentősége van az ilyesféle kollektívák létének, amikor lecsúszott egzisztenciák, sértett „zsenik” gyülekeznek fehérszitalok mellett, s szeszámorban méltóságteljesen „társaságnak” titulálva magukat, „felfedeznek”, „kineveznek”, osztogatnak címetek, rangokat.

Másfajta környezetvédelem

„Lehet, hogy egy közösség biztonságát, fejlődésének egy adott szakaszában, bizonyos dolgok kimondása, nyílt és nyilvános megvitatást még veszélyeztetné, de sokkal inkább veszélyezteti e biztonságot — nem rövid, hanem hosszú távon — az, ha egy közösség tagjai elefelejtene nyíltan, okosan, felelősséggel be-

szélni". — figyelmeztet Hankiss Ágnes egyik dolgozatában. Nos akárha helyi sajtóviták is igazolhatják ezt: nyílt, okos, felelős eszmecsereknél nem vagyunk szűkében. Távolról sem vigasztaló azonban, ha arra gondolunk, milyen százalékarányban valószínűleg meg azok a tervek, elképzelések, amelyek e viták során közszemlére kerülnek, s milyen arányuk nem jut el a megvalósulásáig, holott bizonyítottan érdemleges eredményt sejtetnek, közösségteremtő-értékképző szándékuk elvitathatatlan, értékteremtésre ígéretesek fejlesztő átkarolását szándékolják.

Amikor tehát felfokozott büntudattal döbbenünk rá, hogy modern életünk miféle — olykor talán máris kiigazíthatatlan — károkat idézett elő természetünkben, s mely vétkeket követtünk el épített világunk alakításakor, s ígéretes erőfeszítéseket teszünk a megsebzett bolygó fekélyeinek még lehetséges gyógyítására; akkor fel kell tennünk a kérdést, lesz-e elég időnk, bátorságunk és energiánk ápoló szándékú áttekintésére annak az előbbtől távolról sem idegen problémának is, hogy alapvetően ambicionáló közállapotaink közegében is léteznek alig érzékelhető télerősségű „terepszakaszok”, amelyek határain belül nemes törekvések ütköznek ósdi panelekből épített falakba, dicséretesen közhasznú eredmények maradnak visszhangtalanok az óvakodó felkészületlenség vákuumában, s ennek okán ígéretes tehetségek válnak, méltatlanul, „megsebzett személyiséggé”.

Kassai-Végh Miklós

„Favágók”

„A lakosság megfelelő szemléletének és magatartásának kialakítása érdekében tudományosan megalapozott, reális tájékoztatást kell adni környezetünk állapotáról... Mindezekhez jelentős segítséget adhatnak a tömegkommunikációs eszközök”.

Kivágtak egy sor nyárfát a városszéli útról. Egy reggel megjelentek a munkások fejszékkel, fűrészekkel, és döntögetni kezdték a növényóriásokat. Nem diktáltak gyors iramot, több mint egy héten keresztül foglalatzkodtak a sudár törzsekkel. De napról napra ritkult a fásor, lett mind kopárabb, csupaszabb, hitványabb, ridegebb, lélektelenebb a vidék.

— Ugyan vajon kinek kellene azok a fák? — kérdezték, akik úgy tudják, hogy mindig a kulisszák mögött történnek az igazi (fa) döntések. — Biztos valamelyik fejcs villájához hiányoztak a gerendák. Valakik jó pénzt vághatnak érte zsebre — találgatták.

— Mindent tönkretesznek, ami jó, ami szép — legyintettek azok, akiknek másféle a véleményük az egészről. — Ezt csinálták a szép, régi házakkal is. A Nemzeti Színházzal is. A régi jó dalárdákkal is. A sportegyesületekkel is. A magyar nyelvvel is. A népi hagyományokkal is. Az öreg istennel is . . .

— Egy tőkfej kitalálta, hogy vágják ki — sísteregtek, akiknek már meggyűlt a bajuk egypárszor a Hivatallal. — Mert így akarja megmutatni, hogy ő is a világon van. Most aztán híreszteli, hogy csinált valamit. Egy darabig ezzel elégedett, aztán megint kitalál valami állatságot.

— Biztos meg tudják ezt is magyarázni — mondták savanyú képpel, akiknek az élet már adott egy-két pofont.

A magyarázat — az események után! — egy hírlapi glossza formájában került a lakótelepiek elé.

Mint az illetékesek mondják — hivatkozott a zszurnaliszta —, egy ilyen fa „garanciális ideje” másfél évtized, s ha túllépi e kort, egy-egy erősebb szélroham ki-döntheti. Az út mellett álló fát az útra is. Ezt megelőzendő: a fát ki kell vágni. Megtörtént. Néhány fa — mint mondják — belül tényleg korhadt volt: jól döntöttek tehát, akik a kidöntés mellett döntöttek. Happy end? Van. Az illetékes testület az illetékes szervet arra kötelezte, hogy a kivágottak helyére a korábbinál háromszor több fát — a kidöntötteknél hosszabb „szavatossági idejűeket” — ültessen.

Három nap múlván este fél kilenckor a zszurnaliszta telefonhívást kapott.

— Ki nyilatkozta neked azt a blödséget?... A tanácsnak ahhoz semmi köze. A KPM fáji voltak. Nem a korhadás miatt vágták ki, hanem „forgalombiztonsági okokból”. Valaki kiagyalta, hogy a csatlakozó útról akadályozza a kilátást — hóbörgött egy kolléga.

— Mindenki láthatta, hogy a fák korhadtak voltak — magyarázta másnap a KPM illetékes. — A forgalombiztonság csak másodrangú érv volt. Egyébként örültünk a cikknek, mert nagy volt az értetlenség. A tanácstól is kaptunk egy levelet, hogy ő ezt azonnali hatállyal megtiltja! Hát mondtuk, hogy ezt nem tilthajta meg, mert nem az ő fája, hanem a mi fáink! Megmagyaráztuk nekik, hogy mi a helyzet, és megígértük — úgy, ahogy

az újság megírta —, hogy háromszor anynyi fát ültetünk. Persze, a forgalombiztonság figyelembevételével...

— És mi lett a fákkal?

— A c.-i tsz vette meg, ők használják majd fel valamire.

— Nem gondolja, hogy erről jó lett volna előre adni valamilyen tájékoztatást? Mielőtt kivonulnak a tett helyszínére?

— Dehogynem. Én magam is gondolkodtam rajta, hogy tollat kellene fogynom. De jött a cikk.

Minden csoda három napig tart: a városszéliek kezdték megszokni a sivárabbá vált útszegélyt. Egyre ritkábban hangzott el az esetről epés megjegyzés:

— Nem tudom, minek kellett kivágni azokat a fákat, ha még mindig ott hevernek . . . Csak azt az egy vastag tönköt lopta el valaki, amit én akartam hazavinni virágtartónak . . .

„A kedvezőtlen változások elsősorban az emberi tevékenységek következtében állhatnak elő, ezért alapvetően fontos, hogy kialakuljon az állampolgároknak a környezetért felelős magatartás”.

— Mondd meg neki, hogy a politikával foglalkozzon, ne a termeléssel!

Ezt üzenté egy szabószövetkezet korántsem kezdő elnökasszonya a keze alá tartozó pártpropagandistának. Marxista egyetemen pallérozott egyénről lévén szó, csakis nyelvbötlés történhetett — vetődik föl az emberben; azaz valami miatt az elnöknő fejébe szökött a vér, s elvesztette ellenőrzését saját szavai felett.

A propagandista — annak rendje és módja szerint — a szocialista munkaerkölcsről oktatta a hozzá beosztott dolgo-

zókat. Előadás közben megemlítette, hogy a dolgozók jobb szívvel vállalják a nehéz kampányfeladatokat, ha alaposan ismerik egységük gazdasági bajait. Erre a tételre tért vissza később — a hozzászólók között — egy varrónő, mondván: a főnökök nem elég, hogy egyáltalában nem ismertetik velük a szövetkezeti gondokat, de még meg sem köszönik az üttrepuffra zajló túlórázást. Pedig sokszor azoknak köszönhető, hogy idejekorán kiszállíthatják az árukat.

Több éve bevett gyakorlata szerint a propagandista ezt a megjegyzést is beleírta a foglalkozás értékelésébe. E dokumentumot aztán — a szokott módon — a városi pártbizottsághoz továbbította.

Írását el is olvasták. Ennek következményeként egy napon beinvitálták az elnöksasszonyt, és elégették az ominózus papírt: mit szól hozzá...?

Ekkor tódult lila köd a főnöknő szeme elé. Hirtelenjében fogalma sem volt róla, mit mutatnak neki, csak a piros vonallal aláhúzott szavakat betűzte, majd villámgyorsan: az aláírást. A propagandistáét.

Néhány mély lélegzetvétel után az elnöksasszony időt kért az eset kivizsgálásához. Megkapta.

Másnap hozzálátott a vizsgálathoz. Mármint annak kiderítéséhez, hogy kitől származik a „túl őszinte” fölszólalás, és miképpen kerülhetett ki az értékelés az ő „cenzúrázása” nélkül a szövetkezetből. Nem kis csodálkozására megtudta, hogy az effajta jelentések már évek óta áramlanak a kérdéses helyre, csak idáig nem támadt belőlük bonyodalom.

Intézkedett.

Üzenetet küldött a propagandistának. Kettőt is. Elsőként a bevezetőben citált sületlenséget. Másodikként: válaszolt az elküldött értékelésben levő másik kifogásra. „Az aranykoszorús Béke Szocialista Brigád tagjai azért nem voltak jelen a politikai oktatáson, mert szakmai tanfolyamon vettek részt”. Ez az indok újabb baklövés volt, ugyanis politikai képzésre olyan varrónőket válogattak ki — gondosan! —, akiket semmilyen egyéb fejtágitón nem okitanak.

Később az elnöksasszonynak eszébe jutott egy más jellegű teendő is. Két érintett művezetőt magához rendelt és rájuk ripakodott:

— Ti meg mért nem köszönitek meg a túlórárt!

Ezzel az ügy elintéztetett. Gondolnánk...

Azonban pár nap múlva új fejlemények következtek. A főkönyvelő az irodájában véletlenül elejtett egy megjegyzést az egyik beosztottja előtt:

— Irénke lejáratta a szövetkezetet!

Egy órán belül már Irénkénél — a propagandistánál — volt a hír. Ő nem ötlöthetett, beszaladt a főkönyvelőhöz.

— Tóni! Én nem járattam le a szövetkezetet!

„Tóni” meglepődött, vállát húzogatta, feje búbját vakargatta, végül kinyögte:

— ...Igen, igen... Mondtam én is Pannikának, hogy ezért nem adhatok fegyelmet, hiszen ez pártügy...

Az elkottyantásból azonnal értett a propagandista:

— Igen! Szóval fegyelmet akartatok adni!... Hát jegyezd meg, hogy, ha valamilyen ürüggyel fegyelmet mertek a nyakamba sózni, még aznap elmegyek K. elvtárshoz és kitalálok neki!

A megfelelő csatornákon ez az információ is a megfelelő helyre áramlott. Már másnap lépett az elnöksasszony.

— Hallom, Irénke, hogy K. elvtárshoz akarsz menni... Hát vedd tudomásul, hogy én ott mindennapos vagyok!

„Az embert azért is a környezetvédelmi tevékenység középpontjába kell állítani, mert ismereteinek színvonala, szemlélete és magatartása meghatározó erőt jelent. Érvényes ez a munkahelyen, a lakóhelyen és a szabad idő eltöltése során egyaránt”.

— Nem irigylem a pénzt attól, aki megérdemli. De, hogy pont egy ilyen kutyaütőre írták rá a célprémiumot!...

A művezető megcsóválja a fejét és pök egy hegyeset.

— Hogyhogy ráírták a célprémiumot?

A szökés, kopaszodó fiatalember rámutat egy jókora, alumíniumból hengerelt, sajtol, hegesztett tartályra.

— Ilyet kellett összerakniuk tűzoltómunkában, mert előbbre hozták a szállítási határidőt. A főnökség kiirt rá tízezer forint célprémiumot a tiztagú brigádnak. Ráhajtottak, két délután nem mentek haza. Kész lett a tartály, idejében elvittek. Akkor jött a kérdés: hogyan dobják szét a prémiumot, ki mennyit kapjon belőle. Hogy miként döntöttek, ezt azóta is csak ők tudják. Mert a pénzt teljes egészében Jóska bácsi vette fel. Az ő nevére írták rá, mintha ő érdemelte volna meg egyedül mindent. Ez a pénz is beszámít majd a nyugdíjába. Pár hónapja van hátra az öregnek addig.

— Ez nagyon szép dolog! Mindenki egyért, egy mindenkiért. Itt az egész brigád csalt egyetlen tagjáért.

A művezető cseppet sincs elragadtatva az okoskodástól.

— Igen. De kinek jó az, magán Jóska bácsin és a hasonzorúeken kívül, ha egy egész életében lusta ember magas nyugdíjat kap? Ha több tízezer ilyen eset összejön, akkor aztán törhetjük a fejünket a munka szerinti elosztáson, meg a vásárlóerő és az árukinálat egyensúlyán...

Legyint, megy a dolga után. Őneki most azon kell törni a fejét. Pap gondja a mise, kántoré a létánia.

„A környezet számára kedvezőtlen módon végzett cselekvés a hulladék kibocsátásából, az anyag- és eszközhasználatból eredő problémák nélkül is okozhat kárt. Ezért, elsősorban a gazdasági folyamatokban már a tervezés során körültekintően kell vizsgálni az egyes cselekvések kedvezőtlen mellékhatásait is, azok lehetséges csökkentése érdekében.”

— Természetes, hogy ők vendégelnek meg bennünket és nem fordítva. Elvégre nekik volt hárommillió nyereségük, nem minékünk!

De azt elfelejtette mondani a kollégám, hogy a „nyereséges” tsz húszmillió támogatást kapott az ország közös kasszájából. Jömagam ezt csak a megvendégelés közepette tudom meg, egy ágazatvezetőtől. Fél füllel órá, fél füllel a tőztra figyelek.

— ...mert egy elnöknek csak akkor lehet szava a felsőbb testületek előtt — szónokolja az elnök —, ha gazdaságilag is letesz valamit az asztalra!...

Ijesztően erős házi pálinkával öntik tele a poharakat. Fenéig kell inni, és aztán újfent tele a csupor. A szilvapárlat hatására is, egyre jobban birizgál belülről a kíváncsiság. Kiváltképp, miután az elnök kérdésekre biztatja a társaságot. Az első két formális érdeklődést és a rájuk adott terjengős választ még győzőm türelemmel, de harmadiknak már én „emelkedek szólásra”.

— Azt szeretném megkérdezni az elnök elvtárstól, rendbenvalónak tartja-e, hogy a tsz húszmillió forintot vesz el a költségvetésből, és így a hárommillió nyereség ellenére tizenhétmillió mínuszban van...

Jobbfelelen ülő idős kollégám megfogja a kezem. Az elnök már válaszra akar „emelkedni”, de látja, hogy folytatom, és irigylésre méltó önfegyelmel visszafojja magát.

— Nem gondolja-e, hogy ilyen magas rangban az ország dolgait is a szíven kell viselnie az embernek, nemcsak egy tsz-ét?

Lezöttyenek, s már kétfelől is magyarázzák, hogy „nem kellett volna — „vendégségben!”, meg hogy a tsz-nek szüksége van támogatásra, hiszen hátrányos helyzetű...

— Egy kis csendet — áll föl az elnök —, amíg válaszolok erre a nagyon fontos kérdésre!

Lélegzetet vesz, rám néz, atyaián mosolyog:

— Amikor én ezt a tsz-t átvettem, akkor megmondták nekem, hogy ez a tsz úgy él meg, ahogy tud. Én ehhez így is álltam hozzá. Nem tagadom, hogy amikor a támogatásokat módosították, akkor én azt a megyében elsőnek tudtam meg a bank után. És így elsőnek is léphettem az ügyben. De az vesse rám az első követ, aki...

És elmondja még, hogy ha valamit támogatnak, akkor arra nyilván szükség van, még ráfizetéssel is. És ha valaki az ilyen lehetőséget kihasználja, az a nagyobb közösségnek is jót tesz.

Érvelése egy hónap múlva, rangos gazdasági szakemberek összejövetelén jutott eszembe. Az egyik legnagyobb megyei vállalat vezérigazgatója medítál így:

— Olyan környezetben, ahol minden vállalat, szövetkezet a támogatásokat keresi, és él is a lehetőségekkel, megengedheti-e magának egy, hogy ne ezt tegye? Nem. Saját dolgozói érdekében nem vállalhat ilyen hátrányt!

„A környezet védelme, illetőleg a jövő nemzedékek életlehetőségeinek biztosítása érdekében arra kell törekedni, hogy a hulladékok mennyisége folyamatosan csökkenjen”.

— Azok után, hogy én itt mennyit alkottam, és mégis így elbántak velem, nem vagyok hajlandó többet a megyének segíteni.

A volt igazgató már elmúlt hatvanéves. De jóval a korhatár előtt nyugdíjba küldték. „Égre követ ne dobj, mert fejedre fordul” — ezt a régi bölcsességet látszik igazolni a sorsa.

— Abban az évben nagyon feszített tempóval dolgoztunk. Jóval a kapacitásunkon felül voltunk szerződve. El kellett vállalnunk mindent, nem volt más választás. Egy-egy nagyobb munkát mindig külön-külön illetékes kért számon rajtunk. Ezt így osztották be egymás közt, hogy ne kelljen elfogadniuk a másik teendőre való hivatkozásukat, régi, ismert trükk ez. Idegileg mindnyájan ki voltunk már merülve. Ekkor kaptam megint egy sürgétést, magas helyről. Utólag látom, hogy nem kellett volna, de abban az állapotban nem tudtam higgadnan gondolkodni. Írásban megbíráltam az illetékest. Attól a perctől kezdve egyértelmű volt a sorsom.

— Egy igazgatót nem lehet olyan könnyen elmozdítani!

— Abban az időben „a munkában megfáradt régi vezetőket” számukra megnyugtató feltételek mellett nyugállományba lehetett helyezni.

— Csak ez az egy lehetőség volt?

— Nem. Felkínálták, hogy maradjak ugyanott tanácsadó. Természetesen nem vállaltam. Így nyugdíjba küldtek, és — ez is bevált módszer — kitüntettek.

— A vállalatnál nem ez az utolsó emlékél magáról . . .

— Igen. Mert az én nyugdíjazásom nem a legjobban sikerült. Már abban az évben 30 milliós veszteséggel zártak. Megpróbálták rám kenni a dolgot: hűtlen kezelés miatt akciót indítottak ellenem. Csodálkoztak az ismerősök, mert olyanvaló vádoltak, amire egy igazgatónak egyszerűen nincs lehetősége. Ennek ellenére az első eljárás végén megbüntettek. Képzelteti: egy évvel azután, hogy kitüntetés kaptam. Persze a felsőbb, az országos fórum „feloldozott”. De a feleségemnek szaporodtak az ősz hajszálai azokban a hónapokban.

— Él ennél jobb emlék is. Az egyik volt osztályvezetője szerint a vállalat önnel köszönheti, hogy exportőr lett.

— Ez még 1968-cal, a reformmal kezdődött. Akkoriban „nyitottunk”, és kerestük a kapcsolatokat külföldön. Ez is rengeteg veszteséggel járt, főleg, amíg elfogadtattuk a gondolatot idehaza... Szép sors az úttörő emberek sorsa, de nem könnyű. Bár előbb-utóbb elfogadják az új utat, ő maga legtöbbször belebukik az úttörésébe.

„A környezettel kapcsolatos alapismerteket a különböző iskolai tantárgyakba beépítve és a megfelelő szinten kell ok-

tatni. Az oktatók példamutatásával kell elérni, hogy a természetbarát és környezetvédelmi nevelés hatásosabb legyen”.

— Jöjjön csak! — kiáltott be az iskolaigazgató a tanterembe, és rögtön utána be is csapta az ajtót.

A tanítónő balsejtelmekkel állt föl az asztaltól: ha óráról hívják ki, ráadásul ilyen dühödten, akkor nem éppen az Apáczai-díjat tűzik a mellére...

— Hogy meri maga a KISZ-szel ujjat húzni! — ripakodott rá az igazgató. — Hogy meri maga rontani a kapcsolatunkat a KISZ-szel! És a tanáccsal!

Egy nap vaskos paksamétát talált asztalán a tanítónő. Átfutotta a kézzel rótt kezdő sorokat, s megállapította, a falusi KISZ-szervezet éves akcióprogramját tartja a kezében. Mit kereset az ő asztalán?

— Jutka, a községi KISZ-titkár üzeni, hogy géped le — világosította föl a tornatanár.

— Micsoda? Hát mi vagyok én? Gépirónő?

Korábban már gépelt néhányszor szívevégből az igazgatónak. Alkalmassint ennek híre gyűrűzött el az ifjúsági vezetőhöz. Ám az ifjú falusi politikus és a pedagógusnő nem nyerték el egymás rokonszenvét — köszönőviszonyban sem voltak —, ennél fogva felfortyanást váltott ki a közvetített, majd hogyanem parancsnak teendő kérés. A szöveg természetesen gépetlen maradt.

Így a KISZ-titkár elkésett az akcióprogram leadásával. Hogy mossa kezeit, a falusi tanácselnökhöz rohant panasza. A testületi vezető pedig átrendelte magához — a szomszédos iskolából — az igazgatót. Ekként került az ostor végére a tanítónő.

Csakhogy nem hagyta magát, s ez — fölöttébb szokatlan lévén — váratlanul érte az igazgatót. Indulata elcsihadván csak figyelmeztette beosztottját:

— Lesz még ennek folytatása...

Lett is, de csak a kulisszák mögött. A tanítónő átvette az ellene alkalmazott harcmódot. Régi ismerőséhez: egy KISZ-KB-taghoz fordult segítségért. Az a járási KISZ-titkárnak szólt. S eme újabb ostor végére a falusi KISZ-titkár került. Hamar lecsillapodtak az indulatok. Utóbb — fölismervén talán, hogy méltó ellenfelek? — még rokonszeny-kapcsolat is kialakult a KISZ-titkár és a tanítónő között.

Csak egy túske maradt a pedagógusban.

— Dezső, az igazgató, ordított velem, mint egy sakál. Szinte megalázott. Értekezleteken ő öblögeti a száját azzal, hogy a gyerekeket nem szabad megalázni. Hát minket, a pedagógusokat lehet?

Az idézetek az Országos Környezetvédelmi koncepció- és követelményrendszer című dokumentumból származnak. Kiadta az Országos Környezet és Természetvédelmi Hivatal, 1980-ban.

Molnár Pál

Vádol a környezet

Egyik mezőgazdasági nagyüzemünk technészeti telepéről a trágyalé éveken át a közeli temető szanatóriumaira folyt. Az elhunytak hozzátartozói — különösen halottak napja idején — erőteljesen tiltakoztak az illetékeseknél, mindhiába. Azután mintegy salamoni ítéletként, új temetkezési helyet jelöltek ki. A „biztos, ami biztos” elv alapján a szomszédos partak túlsó partján. Ha ugyanis már oda is eljutna a bűzös lé, az kész csoda volna. Az élők, a jövőbeni halottak nevében, meghátráltak a környezetet szennyezők elől. S bár mindez évekként eszelő történet, és férfiasan bevallom, azóta fogalmam sincs arról, módosult-e a helyzet, mégis feltételezem, hogy nem, mivel a régi temető továbbra is az istállóknál alacsonyabban helyezkedik el és az állatok bizonyos életfunkcióik tekintetében továbbra is változatlanok, így tehát a helyzet is az.

Ez a kis eset mintegy jelképe is lehetne környezetvédelmünknek, annak a hol felelőtlen felfogásnak, hol gyámoltalanságnak, ami ebbéli igyekezetét jelzi a jó szándéknak a rosszal szemben. Azt, hogy hajlamosak vagyunk még mindig a környezet bemozscolását valami olyan szükségyszerű rossznak tekinteni, ami együtt jár a termeléssel, a gazdálkodással, mindennapi életünkkel, tehát megváltoztathatatlan. Vagy legalábbis igen drágán.

Itt érdemes elidőzni egy pillanatra. A környezetvédelem egyelőre — nálunk legalábbis — egyet jelent az utólagos beavatkozással. Akkor kerülnek szűrőberendezések a gyárkéményekre, amikor már légutaink teljesen eldugultak, akkor kezdik szűrni a szennyvizet, amikor nem hal, de már jóformán víz sincs a szennyben, és a termőföld védelmének érdekében mezőgazdasági üzemeink többsége akkor kezdené a meliorációt, amikor éppen kiürült a kincstár.

A megyei környezetvédelmi titkárt valaki — feltehetően előre megfontolt szándékkal — olyan hivatali helyiségbe dugta, hogy tenyéрни zöldet sem lát, és az égből is csak akkor pillanthat meg egy darabkát, ha kidugja a fejét az ablakon. Mint I. mondja, ez az állapot különösen kapóra jön, amikor dühödten kell hadakozni valakikkel a környezetvédelem érdekében.

★

Hadakozni azonban kétfelé kell. Azok ellen is, akik a lakótelepi szürke macskát is környezeti ártalomnak vélik, és azok ellen is, akik szerint mindegy, hogy az Ipolyban a halak a mezőgazdasági, vagy az ipari szennyestől döglenek. Egyesek azt szeretnék, ha a mezőgazdaságban nem használnának fel egy gramm műtrágyát vagy vegyszert sem, mások meg a gyengébb eredményeket annak tulajdonítják, hogy kevés az, amit felhasználnak a nagyüzemekben.

Hogy mi a sok és mi a kevés, az mindig attól függ, ki részesül belőle. A nőgrádi méhészek szerint túrhetetlen, amit a nagyüzemek művelnek az utóbbi esztendőekben a méheikkel. Néhány adat az Állami Biztosítótól, hogy mennyi kártérítést fizettek a méhészeknek: 1978: 91 ezer forint; 1979: 188 ezer forint; 1980: 684 ezer forint.

Ez utóbbit 1982 méhcsalád pusztulásáért. Tavalay — már az első fél évben — 2415 méhcsalád vált a szántóföldi növényvédelem áldozatává, ami azt jelenti, hogy hat hónap alatt a mezőgazdasági üzemeknek a méhállomány 10 százalékát „sikerült eltenni láb alól”.

Dr. M. K. állatorvos szerint az elhullott méhekből és a velük együtt beküldött növénymintákból leggyakrabban a metilparathiont és az endosulfátot sikerült kimutatni. Az előbbi a Wofatox porozókerekben, az utóbbi Thiodán nevű vegyszerekben található. Mindkét szer a legjobb rovarirtók közé tartozik, s így a nagyüzemek számára nélkülözhetetlen, hiszen csaknem száz olyan rovarkártevő ellen hatásos, amelyek 10—12-féle kultúrnövényt képesek lennének teljes egészében elpusztítani.

Az emberben az is felmerült a nagy méhpusztulás láttán, hallatán, nem méhbetegségek okozzák-e a nagymérvű elhullást. De nem, mert az Országos Állategészségügyi Intézetben először minden esetben fertőző betegségre vizsgálják a beküldött méhet, s csak utána kerül sor a toxikológiai vizsgálatokra. Általában pozitív eredménnyel.

Dr. M. K. kesernyésen jegyzi meg, jelenleg két esettípus fordul elő mezőgazdasági nagyüzem és méhész kapcsolatában. Az egyik, mikor a nagyüzem nem is tud arról, hogy területén méhészek tartózkodnak, a másik, mikor a méhész nem tud arról, hogy a nagyüzemben permetezni fognak. Az „együttműködés” eredménye ismeretes... Hozzávetőlegesen egymillió méh pusztulása.

Az már csupán érdekes adalék, hogy például az sz-i termelészövetkezet mániákus méhpusztító, és ha lenne ebben a „műfajban” verseny, azt minden bizonynyal megnyerné. Így azonban csak vesztet. A méhek szerepe a mezőgazdaságban — a virágos növények megtermékenyítésében — igen jelentős.

S azt is tudomásul kell vennünk, a vegyipar bármilyen csodálatos vegyszert előállíthat, soha nem lesz képes egyetlen méhet sem létrehozni. Így a megoldás a nagyüzemek, a vegyszereket felhasználók kezében van, mert az ésszerű és célszerű növényvédelemnek nem lehet feltétele semmiféle hasznos állat elpusztítása. Ez egyszerűen következmény, mégpedig a hanyagságé, a nemtörődömségé, a hozzá nem értésé, azaz magatartásunké.

*

A fél falu összeszaladt, amikor János bácsiért jött a mentőautó. Az öreget min-

denki szerette, jó szándékú, segítőkész ember volt és ráadásul nála jobban senki se értett a növényekhez, a kiskerthez.

Most meg itt hánykolódik jajgatva a hordágyon és a mentőkocsi félig nyitott ajtaján át látni, hogy az orvos vizet próbál beleerőltetni, aminek eredményeként időnként véres nyál buggyan ki az öreg szája szélén. Amikor a fehér autó elindul — rajta piros zászló — a sziréna vijjogása belehasít a békés falusi vásárnapba, kezdenek tanakodni a szomszédok, mi is történt valójában. Mert ugye az köztudott, hogy nem éltek jól az asszonnal. Tán annak a keze is benne van...? Mert hogy mérgezés az biztos.

Az asszony keze azonban nem volt benne, annál is inkább, mert napszámban volt, innen vagy kétszáz kilométerre szüretelte a szőlőt, mit sem sejtve az ott-hon történekről.

Az ok a Gramoxone nevű vegyszer volt, amely ráadásul nem is tartozik a túlságosan mérgező hatásúak közé, feltéve, ha úgy használják, ahogy elő van írva. Mert ha nem, akkor a hatóanyag — a paraquatdiklorid — gyomoknak szánt hatását az emberen fejti ki, s ez távolról sem tartozik a kellemesebb érzések közé.

Mire az asszonyt értesítették, szerencsére már lényegesen jobb állapotban találta urát a kórházban, hála annak, hogy hamar megállapították, milyen szer okozta a mérgezést. Ha nem így történik — és ez hányszor előfordul —, a következmények sokkal súlyosabbak lehetnek volna.

Pedig az öreg jót akart: „Adjunk a gaznak!” jelszóval beleborított egy fél befőttesüvegnyi vegyszert a pernetezőbe. A többi szinte magától jött. A föld végénél az első fordulónál a hirtelen feltámadt szél úgy vágta szemébe a permetlevet, hogy szinte hátratántorodott tőle. „Ne te, ne!” mondta, miközben kitörülte arcából a nedvességet, és folytatta a munkát. Akkor érezte, hogy rosszul van, amikor — vagy tíz perc múlva — kiürült a permetező tartálya. Valami marni kezdte a szemét, a keze fejét, orra folyani kezdett és görcsös köhögés vette elő.

„Legalább az asszony itt lenne!” — gondolta, és határozottan örült, amikor Rozi ángyi betaszította a kiskaput. „A rosseb ebbe a vegyszerbe!” — utalt a baj eredetére, Rozi tágra nyílt szemét látva. „Pihenjen le” — mondta amaz, s vezette be a férfit a szobába.

A mentőkért csak fél óra elteltével indult, amikor az öreg véreset kezdett hányni és dobálta magát a kintól. Izgalomában csak azt hajtogatta a nyilvános telefonfülkében, hogy méreg, méreg, meg hogy gyorsan jöjjenek. Az ügyeletlenek keményen meg kellett küzdeni a címért és a hejlesztő nevéért a vonal túlsó felén, mire az ángyiból kiszedte, hová küldje a mentőt.

A szirénázó fehér autó a visszaigyekező Rozi mellett húzott el, és a személyzet a kiskapuban civódott a korsz házőrzővel, „akinek” sejtelve sem volt a beavatkozás

fontosságáról, csak azt látta, hogy a házat többen is el akarják foglalni, miközben a gazda körül valami nincs rendben. Rozi ángyi hisztérikus visítása csak olaj volt a tűzre, és a mentősöknek minden ügyességükre szükség volt, hogy a hordágyat maguk előtt tartva, huszáros rohammal megszállják a házat.

Tíz perc múlva távoztak, megnyugtatta az odasereglett embereket, hogy János bácsi megmarad. Az öregén kívül magukkal vitték az ominózus befőttesüveget is, alján a néhány csepp megmaradt gyomirtó szerrel, hátha kell az analízishez.

Ezelőtt száz esztendővel a franciák már permetezték a szőlőjüket, igaz, nem anynyira a fertőző betegségek mint inkább a szőlőtolvajok miatt. Ezt bizonyította az alkalmazott vegyi anyagok — rézszulfát és mésztej — félelmetes büze és riasztó színe, amely feltehetőleg minden épeszű embert eltántorított az így kezelt szőlőnek nem csak fogyasztásától, de még érintésétől is.

Az már szinte a véletlen műve, hogy ez a förtelmes, ámbár módfelett hasznos kotyvalék — lényegében a ma is ismert bordói lé — az egyik legkiválóbb gombaölő szer, még száz év múltán is.

Ettől kezdve rohamléptekkel terjedtek el a különböző vegyi anyagok a mezőgazdaságban. 1939-ben Paul Müller felfedezte a DDT rovarölő hatását — ezért 1948-ban megkapta a Nobel-díjat —, de a második világháború éveiben az angolok és a németek is kísérleteztek különféle szerekkel, amelyek jó része nem is került nyilvánosságra, mert az eredményeket mint hadititkokat kezelték. Néhány évvel a háború befejezése után mintegy száz növényvédő szer volt ismeretes a mezőgazdaságban, s ez a szám a nyolcvanas évek elejére megtízszereződött.

Nálunk az 1981-es kiadású „Engedélyezett növényvédő szerek” című kiadványban 378 készítmény neve található. Ebben nem szerepel az a 109-féle növényvédő szer, amelyet csak kísérleti felhasználásra engedélyeztek. Hazánkban tehát mintegy félezer olyan vegyületet alkalmaznak a mezőgazdaságban, amely az emberi szervezettel kapcsolatba kerülve többé-kevésbé ártalmas hatás kifejtésére képes. Ez egyben bizonyítja azt is, milyen felelősség nehezedik a felhasználókra. S ha még azt is tudjuk, hogy az emberre nem veszélyes szerek jó része elpusztíthatja a méheket vagy halakat, vagy legenyhébb esetben is robbanás- vagy tűzveszélyes, nem előírt adagolás és kijuttatás esetén pedig tönkretetheti a védeni szánt növényzetet, akkor azt mondhatjuk, mindez rendkívüli felelősséget ró a mezőgazdasági nagyüzemekre.

Valamilyen anyag mérgező hatását az ún. LD₅₀ értékkel jelzik, amely azt jelenti, mekkora adag okozza a kísérleti állatok — általában patkányok — ötven százalékanak elhullását. A jelenleg alkalmazott növényvédő szereknél ez az érték mg/kg-ban megadva 16 000 és 2 között van. Kategóriák szerint: gyakorlatilag nem mér-

gező, mérsékelten mérgező, közepesen mérgező, kifejezetten mérgező.

Amíg egy-egy új növényvédőszer bekerülhet a gyakorlati életbe, általában egy évtized teik el. Ezalatt igen szigorú laboratóriumi és állatkísérletek előzik meg a kísérleti üzem kipróbálását. Ennek során nem csak a közvetlen hatásait ellenőrzik az új szereknek, hanem az úgynevezett távolhatásokat is, amelyek során azt vizsgálják, hogy esetleg évek, vagy évtizedek múlva mire lehet számítani a szer alkalmazása esetén. Ebbe beleértendő a vizek károsodásától a vadállományra gyakorolt kedvezőtlen hatásán át az esetleges daganatos betegségekig minden.

Miért van szükség újabb és újabb hatóanyagok, más és más peszticidek alkalmazására? Ennek oka egyrészt az alkalmazott tudomány folyamatos fejlődésében keresendő, másrészt pedig abban a kedvezőtlen jelenségben, hogy a kártevőkben egy nem kívánt képesség, a rezisztencia fejlődik ki, azaz egy bizonyos idő után ellenállnak a különböző készítményeknek. Azok rovarölő, gombaölő hatása gyengül, sőt napjainkra már „sikerült” olyan rovarokat létrehozni, amelyek egyáltalán nem reagálnak az ellenük feltalált mérgekre. Ez az „arcatlanság” arra készítette a tudósokat, hogy úgynevezett rezisztenciaellenes anyagokat állítsanak elő, a szakembereket pedig arra, hogy a szereket gyorsan váltakozva használják, s ezzel megakadályozzák az ellenálló-képesség létrejöttét. A küzdelem még tart...

Annyi azonban biztos, hogy jelenleg — a szakemberek véleménye szerint 412 rovarfaj — a károsítók jó része dacol a rovarirtókkal hazánkban.

Számukra is készül azonban a minden eddiginél rettenetesebb szer, amelyek olyan anyagokat, úgynevezett juvenilhormonokat tartalmaznak, amelyek képesek a rovarok örökletes tulajdonságainak összehangját felborítani. Például a lárvából nem lesz báb, vagy csupán átmeneti alakok jönnek létre egy megzavart fejlődési folyamat eredményeként. Ezek a lények életképtelenek, így magától értetődik, károsítani sem tudnak.

Az arsenálban található fegyverek még a rádióaktív sugárzás — a szaporodás megakadályozására —, és az olyan biológiai védekezés, amelynek során a kárt okozó rovarok ellenségeit használják fel pusztításukra.

Az emberi elme találékonyasága határtalan...

★

„Megyénk mezőgazdasági területének nagy részét az erózió sújtja. Meghatározó a savanyú kémhatású, barna erdőtalajok aránya. Az erősen szabdalt völgyekben nagy területeken található elvízesedeti talaj.

Termőföldjeinken az eróziós károk csökkenését az állandó növényborítottság szolgálja, amelyben a szántóföldi kultúrákkal való talajfedettség mellett az er-

dősítés és a gyepesítés jelent megoldást. A nagyüzemi gyepterület az elmúlt 3 évben közel 6000 ha-ral növekedett, a gyepállomány 46 százaléka azonban művelhetetlen, elgyomosodott, környezetvédelmi szempontból sem kedvező.” (Nógrád megye környezetvédelmi helyzete, hosszú távú környezet- és természetvédelmi koncepciója.)

Nem is olyan régen — alig öt éve — K. F., egyik nagyüzemünk főagromónusa megkövetelte, hogy a legeltetők — juhászok és növendékmarha-gondozók — valamilyen gyomirtó szerszámmal járják a domboldalakat, és irtsák a gázt, ha már úgyis közöttük bukdácsolnak. Az intézkedés nem volt ugyan túl népszerű, mégis meglehetősen sok számártövis esett áldozatul az egyoldalú kézitúsának.

Mezőgazdaságunk azóta sajnos tovább belterjesedett, ennek eredményeként ma már pásztorembert is alig találni, azok is inkább gépkocsival járnak, mint kapával, pláne kaszával. A domboldalakon valóban bő termést ad a dudva, magvált vígan hordja a szél, a gyengébb birkák pedig fennakadnak a számártövis karnyi vastag szárain...

Nem egyedi eset a megyében. Több ezer hektáron találkozhatunk ezzel a jelenséggel. Mit lehet várni akkor az árokpártok, vasúti töltések tisztán tartásáért felelős MÁV-tól és KPM-től, ha gyakran a mezőgazdasági üzemek hanyagsága is égbekiáltó.

Ilyenkor kerülnek elő a mérőszalagok, és az illetékesek centizgetik, övük-e a gyomot termő terület, vagy sem. A környezetvédelem szempontjából oly fontos gyommentesítés elmulasztásáért Nógrádban eddig senki nem fizetett egyetlen fillér büntetést sem. Hogy még meddig nem fog, arra senki nem tud válaszolni.

Bújjuk tovább a koncepciót, amely az alábbiakat tartalmazza: „Megyénkben évente felhasznált 25 ezer tonna hatóanyag műtrágya tárolása nem megfelelő, nagyobb része műanyag fóliás takarással, helyenként felszíni vizek, állattartó telepek és lakóterületek közelében kerül elhelyezésre. A tápanyag bemosódásától szennyeződhetnek a felszíni és rétegvizek.”

Hogy ez mit jelent? Becslések szerint a megye mezőgazdasága által felhasznált műtrágya 20–25 százaléka nem oda kerül, ahová kéne. Ebben szerepe van a lakóterületek közelségének (jó az a kis műtrágya a ház körül is, főleg mióta fölment az ára), másrészt annak a frányá tulajdonságának, hogy jó részét az esővíz elmossa a nem megfelelő tárolás miatt. Ez részben több millió forint veszteség, részben hallatlanul káros a vizekre és azok fogyaszthatóságára.

Ismét a koncepciókból: „...megyénk talajvízkészletei elnitrátosodtak, jelenleg ötvenkét település nem rendelkezik egészséges ivóvízzel, itt a csecsemők számára palackos vizet kell biztosítani. A mérések a helyzet további rosszabbodását jelzik.” Mindebben nem csak a műtrágya ludas,

hanem „besegít” a szeszfőzés és az állattartás is.

Ha egy gyermek ilyen nitratos vizet fogyaszt, annak akár súlyos következményei is lehetnek.

Dr. N. R. gyermekorvosnő:

— Ebben az esetben a kétértékű vasat tartalmazó hemoglobin a vérben háromértékűvé válik, azzal methemoglobinná alakul, s ezzel a vér oxigénfelvevő képessége megszűnik. Az első fázisban cyanózis — kékvérűség — jelentkezik, s tart mindaddig, míg a hemoglobinnak ötven százaléka át nem alakul. Ezután már közvetlen életveszély áll fenn, fulladásos tünetek, anyageserezzavarok, eszméletvesztés. A betegség — a methemoglobinémia — ennek ellenére igen hamar, egy órán belül gyógyítható C-vitamin, vagy metilénkék segítségével, a methemoglobin három vegyértékű vasa ismét kétértékűvé alakítható. Ez a betegség korábban gyakran előfordult kórházunkban, ma már legfeljebb elvétve találkozunk vele.”

Hála a KÖJÁL-nak, hogy lezáratták a kutakat, tablákat helyeztek ki, és megszerverték a csecsemők palackos vízzel történő ellátását.

Ez azonban aligha fogadható el végső megoldásként. Már csak azért sem, mert ha a felszín alatti talajvizek, s ezzel a kutak nitrátosodása ilyen ütemben megy végbe továbbra is, akkor hamarosan kétszeresére emelkedik Nógrádban a megfelelő ivóvízzel nem rendelkező települések száma.

Mindez arra kell, hogy irányítsa a figyelmet, nem ok nélkül tartják az egyik legnagyobb és legközelebbi veszélynek hazánkban a felszín alatti vizek szennyeződését. Ez nem olyan feltűnő, mint a folyók tetején lebegő döglött hal. Legfeljebb veszélyesebb.

★

Kitűnő könyv látott nemrégiben napvilágot a környezetszennyezés témájában. Kertészné Forgács Katalin *Környezetvédelem és közgazdasági eszköztár* című műve már az előszóban rámutat a környezetszennyezés alapvető okaira, arra, hogy „a környezetszennyezés többnyire nem okoz költséget maguknak a szennyezőknek.”

Ezzel azonban nem állunk egyedül a világon, hiszen az USA-ban először 1975-ben szereztek érvényt a „szennyező fizet” elvnek, amikor a General Electric már nem csak a Hudson folyó halait irtotta, hanem a cég hatvanöt alkalmazottja is ágynak esett, valamint kimutatták, hogy a PCB elnevezésű kis mennyiségben is mérgező, illetve rákkeltő hatású vegyület a tehének teje után a nőkében is kimutatható. A bírság négy millió dollárt tett ki, ebből hármát a Hudson kitisztítására fordították, további egymilliót pedig szennyezéssel kapcsolatos kutatásokra.

A mezőgazdaság a legritkább esetekben jelentkezik ilyen szennyezőként, elsősorban azért, mert bármilyen ilyen irányú

ballépés az üzemek részéről elsőként és legerőteljesebben őket sújtja. Gondoljunk a túladagolt növényvédőszerre, vagy akár műtrágyák hatására, amelyek éppúgy tönkre tehetik a termést, mintha nem is alkalmazták volna őket.

Sőt, ki lehet jelenteni, hogy az utóbbi esztendőben a mezőgazdaság számára legalább akkora gondot jelent ön-maga megvédése a környezeti ártalmaktól, mint a környezet védelme a mezőgazdaságtól. Ez kétszeresen is nehéz feladat. Elsősorban azért, mert a mezőgazdaság viszonylag „nagy felületen” érintkezik a környezettel, másrészt maga is sok veszélyes anyagot használ fel.

Nem megyénkben ugyan, de megtörtént, hogy a teherszállító kisvasút kocsi-jairól lepotyogó műtrágyás zsákok kiszakadtak, tartalmuk a sínek mentén szét-szóródott, s — milyen a sors — éppen a termelősövetkezet legelő tehenci nyalták fel a sós, és éppen ezért számukra ízletes, de halált hozó anyagot. Az eredmény hét elhullás és két kényszervágás... Az ok karbamidmérgezés, amely súlyos esetekben feltétlen pusztuláshoz vezet a hirtelen felfúvódás következtében.

Hogy az ilyen esetek mégis ritkán fordulnak elő, az nem kis mértékben a szerencsének köszönhető, hiszen a magyar mezőgazdaság évente mintegy másfél millió tonna műtrágyát használ fel, ebből megyénkbe 25 ezer tonnányi jut.

A másik szennyezési forrás a mezőgazdasági nagyüzemekben, az iparszerű állattartó telepek híg trágyája. Országos viszonylatban a nagyüzemekből évente (1979-es adat) 46 millió 812 ezer köbméternyi híg trágya, illetve trágyalé kerül ki. Ha ehhez még hozzátesszük a csaknem 52 millió köbméter használt vizet és a több mint 43 millió köbméter szennyvizet, akkor ez elég tetemes mennyiségnek mondható. S ennek egynegyede sincs tisztítva.

Nógrádban — amely köztudottan nem bővelkedik iparszerű állattartó telepekben — összesen alig húsz szakosított szarvasmarha-, sertés- és juhtelep üzemel — a 39 nagyüzemből még egy tucatban sem — több mint egymillió köbméter híg trágya, használt és szennyvíz termelődött ezelőtt két évvel. És ebből mindössze 213 ezer köbméter esett át mechanikai vagy biológiai tisztításon. Nem sokkal több, mint egyötöde.

Erről ez olvasható a megyei környezetvédelmi koncepciókban: „A nagyüzemi sertés-telepek híg trágyájának hasznosítására Dimitrov-pusztán nyárfás hasznosítású létesítményt helyeztek üzembe, Litzén, Pásztón és Magyaránadorban legelőkön, váltakozó területhasznosítással helyezik el.” (Nem éppen megnyugtató.)

Az élelmiszeripari vállalatok is kitesznek magukért — elsősorban ami a vizek szennyezését illeti — és a jelek szerint nem akarnak lemaradni a nagyobb iparvállalatok mögött. A megye egyik húszüzeme a városi csatornahálózatba vezeti tisztítatlan szennyvizét, túlterhelve ezzel az amúgy is túlterhelt csatornahálózatot

(ennek „levét” az Ipoly issza meg). A másik vállalat szerves hulladékaival a Tarnát és a Zagyvát szennyezi, tavaly már 343 400 forint bírság erejéig. Az előbb említettek már túl vannak éves átlagban a másfél millió és lassan felzárkózik hozzájuk egyik tejüzemünk is. Ez utóbbi a helyi tisztítótelepet (!) és a Szentlélek-patakot gyalázza 551 600 forintért. Ez több mint tízszerese az 1976. évinek, ami azért azt mutatja, egyre kevésbé lesz kifizetődő a környezet szennyezése. A bírság mértéke mindinkább megközelíti a károsítás veszélyességének mértékét.

A végleges megoldást azonban távolról sem ez jelenti.

*

Mind nagyobb veszély fenyegeti a termőföldet is, nem csak évi 15 ezer hektárral történő csökkenése miatt, hanem a megmaradó mezőgazdasági terület egyre nagyobb mérvű szennyezettsége miatt is. Ebben részben a tisztítatlan szennyvizeknek, a műtrágya és növényvédőszerrel növekvő felhasználásának lesz szerepe. Feltehetően az ipar sem fog találni a közeljövőben olyan megoldást, amelynek segítségével szilárd, folyékony, vagy éppen légnemű szennyeződéseit máshová juttassa, mint a mezőgazdaság által is használt területekre. Ezért is érthetők azok az aggodalmak, amelyek a mezőgazdaságot éppen úgy féltik a környezeti ártalmaktól, mint a környezetet a mezőgazdasági termelés iparosodásától.

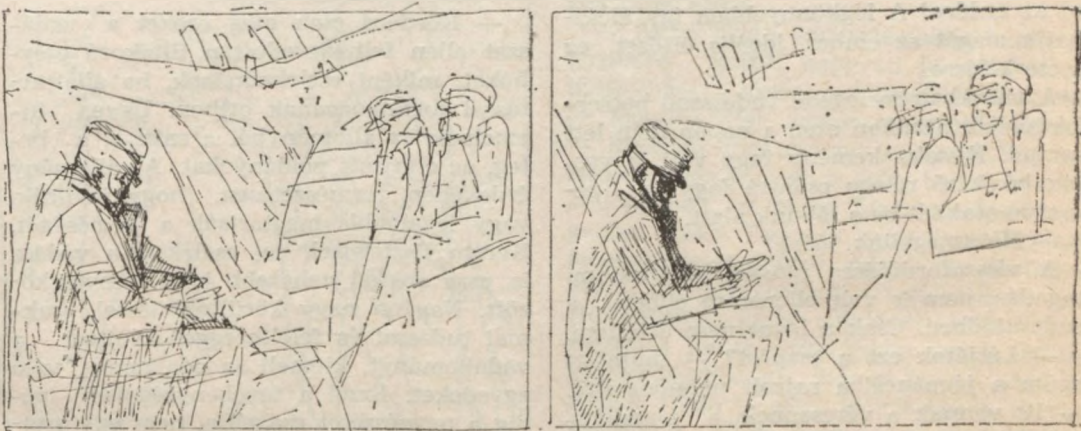
Egy biztos, a mind intenzívebbé váló termelés, a csökkenő munkaerő, a technikai, technológiai fejlődés abban az irányban hat, hogy minél több olyan feladatot bizzanak kémiai vegyszerekre, amelyek azelőtt megoldhatók voltak élőmunkával is. Ma már egyetlen mezőgazdasági nagy-

üzem sem volna képes arra, hogy kukoricáját vagy burgonyáját dolgozóival kapáltassa a gyomok irtása érdekében, vagy (főként) eredményesen védekezhessen az állati kártevők ellen, számottevő termés-csökkenés nélkül.

Az igények pedig egyre nőnek, s a szükséges mennyiséget mind kisebb területen, egyre nagyobb biztonsággal, egyre jobb minőségben kell előállítani. Már önmagában ez is erőszak a természet ellen, amelynek során számtalan, a környezet számára idegen és ellenséges anyagot kell felhasználni. Kell, mert ezek hiányában már réges-régen nem teremné meg a föld azt az élelmiszer-mennyiséget, amire az emberiségnek szüksége van. S az éhezés réme — ha nem is hazánkban — még mindig sokkal inkább élő probléma napjainkban, mint a környezet szennyezése.

A DDT felfedezéséig idősámításunk kezdetétől 1939 esztendő telt el. Magyarországi betiltásáig mindössze 28 esztendő. Ennyi idő kellett hozzá, hogy az ember által felfedezett egyik leghatékonyabb fegyver bebizonyítsa, képes az ember ellen fordulni. A csodaszer, amely — a becslések szerint — egymillió ember életét mentette meg — növényvédelmi haszná mellett — a maláriától, pestistől, tifusztól és számos más járványtól, felbukkant szinte valamennyi földünkön élő állat testében. Bizonyítva ezzel a természet körforgását az ember akaratán túl is.

Az a tény, hogy az ENSZ környezetvédelmi programjának megbízásából magyar szakember, dr. Balogh János akadémikus irányításával a Magyar Televízió készíthette el és mutathatja be a *A megsebzett bolygó* című filmsorozatot, elismerést jelent számunkra. Elismerést, s egyben kötelességet is, hogy ezeket a sebeket begyógyítsuk egyszer. **Zilahy Tamás**

Válasz a Magyarországi állatok 1979. 5. sz. sz.

Természetvédelem— puskával?!

A füstös presszóban több mint egy órája gyözködöm ifjú kollégámat: a vadászok tisztességes emberek. A többség, legalábbis. Mi tagadás, fájdalmasan gyakran kényszerülök felcsapni efféle népnevelőnek, csaknem mindennapos a beszélgetés, amikor megvédem a vadászokat. T. L. sem könnyű eset, csak mondja a magáét: a vérengző stüzi fogja a puskáját, ki-megy az erdőre, halomra lövi azt a szerencsétlen jószágot. „És még ezt a vérengzést mered sportnak, meg vadgazdálkodásnak nevezni?”

Így gondold te — mondom szomorúan, közben pedig az jár a fejemben, hogy valami baj van a vadászati propagandával. T. L. újabb söröket kér, s a pincérnő is tanúja megjegyzéseimnek:

— Mellesleg, a vadászok egyben a legtevékenyebb természetvédők is.

★

A vérengzés képzetéhez oly csökönyösen ragaszkodó T. L. ezt már nem emésztí meg. Gunyorosan felnevet, kezében táncol a söröspohár. Ez az a pillanat, amikor elfut a mérge, s hiába sürget fontosabb teendő, történetek mesélésébe kezdek.

— Ide hallgass, barátom, elmondok egy „vérengző” vadászatot. Egy decemberi napon félméteres hó borította a Bézmat, úgy gondoltuk, hogy kellemes erdei sétára indulunk. Előtte az alföldi vendégvadász átcsipelt magával a szomszéd kocsmároshoz:

— Van-e fölösleges munkaruhád, fehér köpenyed?

Jócsi bácsi bő, évekkal ezelőtt használt köpenyeket szedett elő, Jenő pedig szépen fehérbe öltöztetett mindannyiunkat.

— Enélkül ki sem szabad ilyenkor menni az erdőre! A legkönnyebben így álcázhatsz magát az ember, ideális öltözet ez a cserkelésre.

A vacokban melegedő vaddisznó becserkészéséből azonban ezen a napon nem lett semmi. Éjszaka kemény fagy volt, a vastag hó felső rétege csonttá fagyott, recsegve szakadt be a lábunk alatt.

— Hazamegyünk, lóért.

A visszafordulásra utasító parancs, mi tagadás, nem is volt ellenemre ebben a cudar időben. Csak a lovat nem értettem.

— Látjátok ezt a csapást? — mutatott apám a jégpáncélba rajzolt nyomvonalra. — Itt vannak a vércseppek, a jégzilánkok felsértették az őz csülkét.

Egy kurta óra múltán Babát, az izmos lovat vezettem Nagymező felé, apám a kezében hozta a hámfát. Autóbusz araszolt óvatosan a jeges úton, az emberek meg csak bámultak az ablakon, mi az ördögöt akarnak ezek azzal az árva lóval. Mit is . . . Jómagam is csak a hegytetőn értettem meg. Apám farönköket láncolt össze, a ló után kötötte.

— Ez az átkozott hójég tönkreteszi nekem a csülkös vadat. Csizmát nem húz-

hatok rájuk, hát törünk nekik utat az etetőkhöz.

Az ellenségemnek sem kívánom ezt a fél napot. Felváltva vezettük Babát, a farönkök súlyos csokra alatt harsogva szakadt be a jégpáncél, a mögöttünk húzódo végtelen teknőben gríz módjára porzott a fényes hó. A munka harmadánál már a nyakamban is jeges hólé csorgott. Amikor pedig a ló előtt kapaszkodva beszakadt alattam a hó teteje, s egy-egy mélyedésben orra bukva még az arcomat is felsértette a jéglapok széle, magam is azt gondoltam: ér-e ennyit a vad?

Ér! Másnap megnéztem, hogy mivégre pusztítottuk magunkat egy gyötrelmes fél napon át. A farönkök vájta „teknőben” már kellemes volt a gyaloglás, s örömmel állapíthattam meg: mennyi esze van a vadnak. Rátalált bizony még a szarvasrudli (szarvascsapat) is az ember készítette gyalogútra, azon ballagott le a takarmánnyal dugig rakott, nádtetős etetőkhöz. Kínról és szenvedésről árulkodó, jégbe ivodott véres rajzolat meg sehol.

T. L. egyre szelídebb arccal bólogatott.

— Jó, megengedem, nem olyan egyszerű az ábra. Bár... ez a lövöldözés nagyon is egyenlőtlen küzdelemnek látszik. Valahogy nem fer. A vaddisznó, például, nem tud visszalőni!

Visszalőni, tényleg nem. De meg lehet-e értetni egy kívülállóval, mennyi előnnyel rendelkezik az erdőlakó vad, hogy milyen rafinált, hogy ember legyen a talpán az a vadász, aki ki akar fogni rajta. A küzdelem bizony, nem is annyira az ember javára írható előnyökkel folyik — hiába visel fegyvert! —, de ez igazán csak személys élményekkel tapasztalható meg. Itt van azonban T. L. megjegyzésének felháborodott hangon előadott másik fele is: „lövök a vadat”. Neki magyarázhatnám, hogy ez is általában a vad, a természet érdekeit szolgálja. Az érveket azonban mondja helyettem B. Z., a sok-sok kalandot átélte tapasztalt vadász.

— Kérdezd csak meg ezeket a vadászat ellen felháborodottan tiltakozó golyókat, miként cselekednének, ha állattartással foglalkoznának otthon. Ugye, kiemelnék az állományból a satnya, a beteg, az elfajzott példányokat. Az állomány érdekében, természetesen, hogy javítsák, vagy legalábbis megtartsák a minőségét. Kérem tisztelettel, ezt cselekszi a vadász is, csak sokkal nehezebb körülmények között. Nagyon nagy körültekintéssel, szakmai tudással és felelősséggel selejtezi a vadállományt, kiemeli az oda nem való egyedeket. Ezzel a tevékenységével pedig a természetet szolgálja, nem egy esetben az elkorcsosulástól védi meg a vadállományt. Jó, ha tudod azonban, hogy én most az igazi vadászokról beszélek. Minek is tagadnánk, akad közöttünk olyan is, aki válogatás nélkül löve, hogy azt ne mondjam, kilőné még a tehénből is a borjút. Csakhogy az ilyen rapsic, azaz orrvadász, hiába van legalísan fegyvere.

★

Az öreg B. Z. véleménye azonban csak egy érv ahhoz, hogy a vadászok túlnyo-

mó többsége a természet rendjéért, a természet egészséges „háztartásáért” dolgozik. M. I. toppant be a minap hozzánk, aki egy közeli vadásztársaság vadászmeztete.

— Segíthetnétek egy kis információval. Vásárolna a vadásztársaságunk még vagy száz mázsa kukoricát a téli etetéshez, úgy hallottuk, hogy ezen a vidéken van előadó termés.

A vadásztársaságnál ugyan vagonszámra van szálás takarmány, de a korszerű vadgazdálkodás egyik téli alapelvét, a kombinált etetést kívánják betartani. A szálás takarmányhoz ezért vásárolnak a közös munkával megteremtett pénz egy részén szemes terményt, meg lédús takarmányt is. Ugyancsak M. I. volt az, akitől egy kellemes beszélgetés során ezt hallottam:

— Az időjárás kiszámíthatatlan, azért a jó vadgazda mindig úgy készül fel, hogy fogcsikorgatóan kemény tél lesz. Akkor nem érheti meglepetés az embert, a vadállomány pedig nem sínyli meg a cudar időt.

A tv-híradóban rendszeresen visszavisszatérő tudósítás: csilingelő szán suhan az erdőn, szinte érezzük a felrakott széna illatát. A kamera jóvoltából közelről megcsodálhatunk egy őzet, vagy szarvast, közben szorgos kezek töltik az etetőt. Idilli képek. A valóság — minth általában — kissé bonyolultabb. Szabad idejében kaszát és villát fog sok vadász, takarmányt termelnek, vagy éppen a szorgos vadgazdálkodással megteremtett pénzért vásárolnak eleséget. Az ősz végén, tél elején pedig megkezdik a szoktató etetést, később pedig szinte naponta figyelik az etetőket, hol van szükség utánpótlásra. A kocsinak vagy szánnak pedig mennie kell — sőt, akkor igazán —, ha embert próbáló körülmények között közelíthetők is meg az etetők.

S az eredmény? 1980-ban a vadgazdálkodás 40 millió dollárt produkált a népgazdaságnak.

— Nem is akármilyen dollárt — néz rám nagy büszkén az egyik vadásztársaság intéző bizottságának gazdasági ügyekkel foglalkozó tagja. — Nagyon sok ipari üzem háromszorannyi forintból állít elő egy dollárt, mint a vadgazdálkodás. A titok pedig egyszerűen annyi, hogy a ráfordítás „nálunk” kevesebb, a vadból származó dollárban ott van a sok-sok vadász társadalmi munkája. Ingyen termel takarmányt, térítés nélkül etet, meg végez ezernyi más munkát.

★

Eddig jut a krónikás, amikor rájön, hogy jobbára a nagyvadról, s az azzal kapcsolatos teendőkről esett szó. Holott éppen az apróvad kapcsán mutatható be szemléletesen, milyen erőfeszítéseket tesznek a vadászok a természet egyensúlyának fenntartásáért. A mezőgazdaság változása következtében jelentősen csökkent az apróvad számára alkalmas élőhely, megszűntek a vadbúvók, a csendesebbek. A következmény itt-ott szinte már

katasztrófális, mutatóba lehet látni foglyot, fácánt, nyulat. Pedig... biológiai vizsgálatok mutatták ki: a fogoly és fácán begyében több tucat növényi kártevőt találtak. Az ember, lehetőségei szerint igyekszik megállítani a természet rendjének, biológiai egyensúlyának megbomlását.

— Nógrád megyében az apróvad-gazdálkodás élőhelyi feltételei már csak 10—15 vadásztársaságnál adóttak, ahol elsősorban a vadon élő törzsállomány megtartására, védelmére kell törekedni — hallottam Tóth Józseftől, a megyei fővadásztól.

A feladat egyértelmű: a nagyvadhoz hasonlóan ki kell alakítani az úgynevezett kíméleti területeket, ahol fokozott dűvadirtással, védelemmel és etetéssel hosszú távon meg kell tartani a szaporodásra reményt adó törzsállományt. De hívjuk segítségül a számokat, beszédesebbek azok minden siránkozásnál. Az említett megyében 1970-ben a becsült fácánállomány húszezer darab volt, 1981-re pedig tízezer alá esett vissza. Az újabb, már-már katasztrófális bajok megelőzésére mesterséges tenyésztésbe fogott a természet rendjére ügyelő vadász. 1973-ban kilencezer fácáncsibét engedtek ki a területre, 1981-ben pedig mintegy tizenkétezeret.

— Ez sem teljes megoldást jelentő vállalkozás — mondja a szakember. — A mesterséges keltetésből felnevelt és kibocsátott fácáncsibék utógondozását és védelmét az eddiginél sokkal nagyobb gondal és körültekintéssel kell végezni. Egyébként hiábavaló erőlködés, kidobott pénz az ablakon.

Elképzelem T. L. ábrázatát, és szinte hallom a közbeszólását:

— Jól van, felnevelik a vadászok ezt a rengeteg fácánt, hogy aztán legyen mit lelövöldözni.

Mi tagadás, ez volna a cél, minél több pénzt hozó, szépen fejlett fácán kerüljön terítékre. De csak akkor, ha az állomány erre lehetőséget ad. S addig? Tanulságos táblázatot láttam a minap. Az emlegetett mesterségesen keltetett és kibocsátott fácánok nagy száma ellenére rohamosan csökken a MAVAD-nál értékesített lőtt fácánoké. 1975-ben például Nógrád megyében 2109 darabot adtak le a vadértékesítő vállalatnak, 1978-ban már csak 815-öt. 1980-ban pedig 114 (!) fácán került a hűtőházba. Íme, a legszemléletesebb bizonyíték: a természet rendjének fenntartása a legfőbb cél, nem a maradék fácánállomány halomra lövöldözése. Egy kezembe került vadászati „menetrend” pedig a kellő önmegtartóztatást is bizonyítja. Az emlegetett dokumentumban ugyanis ott van fehéren-feketével: a fácánvadászaton fejenként egy (azaz egy) darab fácán löhető.

A természetes az volna, ha nem kellené ilyen szigorú korlátozással élni, s ezt szeretnék elérni a fentebb érzékeltetett törekvésekkel is.

*

Egy közelmúltban készített fénykép jut az eszembe, ennek kapcsán pedig az, hogy arról is szólni kellene: kik is a vadászok ma, 1982. elején. Az a bizonyos felvétel egy vadászati rendezvényen készült, s éppen pászintottam a szöveges beszámolóhoz, amikor a hátam mögött megszólalt valaki:

— Nocsak. A vadászok küldöttközgyűlésén voltál? Ez a fénykép... éppenséggel

készülhetett volna a megyei tanács ülésén is.

Valóban, az elnökséget megörökítő fényképről számos ismert vezető nézett ránk. Egyrészt, mert egyikük-másikuk a vadászok megyei szövetségében is tisztséget visel, más részük pedig a politikai-gazdasági megbízatásukkal összefüggésben ügyel a sokat teremtő vadgazdálkodásra is. Az a protokoll kép azonban korántsem a vadászok „társadalmának” összetételét mutatja. A valóságban — az idézett megyében — a vadászok negyvenkilenc százaléka munkás, tizenhat százaléka termelőszövetkezeti dolgozó, s a nem fizikai munkakörben „kenyerüket kereső” vadászok aránya csupán harmincöt százalék.

S milyen vadászok a vadászok? A többség ápolja és gondozza a vadat.

Nem így Z. V. Amint felkapaszkodott a hivatali ranglétra kellően elismert fokára, úgy gondolta, a megszerzett rang különöségeihez immár hozzátartozik a vadászejegyes és a fegyver is. Meg a trófea, természetesen. Vásárolt is néhányat az emlényeiket és a trófeát kevésbé becsülő vadászoktól. Z. V. pedig a vendégei előtt kinyitja a szekrényt, büszkélkedik a fegyverével, a pénzért vásárolt trófeákkal. Munkahelyén pedig nem feledi el tüntetőleg bejelenteni:

— A hét végén a Dunántúlra megyek, szarvasbögésre.

Fegyver, trófea, vadászati program — Z. V.-nél mind külön-külön és együttvéve csak felvágás. Státuszszimbólum.

Még szerencse, hogy ők vannak kevesebben — erre vall a már idézett negyvenmillió dolláros bevétel.

*

Z. V. természetesen nem kuriózum, hanem egy típus. Ez pedig arra vall, hogy itt-ott nem gond nélküli a vadásztársaságok belső élete.

— Akad olyan vadásztársaság, ahol a terítékre került nagyvad jelentős része tíz-tizenkét aktív vadásznak köszönhető — mondja Tóth József megyei fővadász. — Másként fogalmazva: a golyós fegyvereknek nem egészen a felét használják ki kellőképpen, ez pedig bizonyos feszültségekhez vezet. Egy-egy megyében ugyanis meghatározott számú golyós vadászfegyverrel rendelkezhetnek a vadászok, s így előfordulhat, hogy valakinél éveken keresztül a lezárt szekrényben hever az áhított vadászfegyver, más pedig — aki aktívabb volna — nem juthat hozzá. A vadászatban való részvétel természetesen önkéntes, de gazdálkodni kell, ennek az alapjai pedig a vadászattal teremthetők meg. Ezért kell — a lehetőségekhez mérten — az optimális megoldást keresni.

Ha már egy megyei fővadásznál van a szó: sokat beszélnek manapság a fiatalitásról.

— A huszonegy és harminc év közötti vadászok aránya 12,5 százalék, az elmúlt másfél év alatt valamelyest csökkent a hatvan év feletti vadászok száma. Egyik alapelvünk, hogy nem avatkozunk be a

vadásztársaságok belső életébe, az idősök és a fiatalok viszonyával kapcsolatban azonban felhívhatjuk a figyelmet néhány ellentmondásra. Egy nagyvadászaton például azt mondják, hajtsanak a fiatalok, ők bírják szusszal, az idősebbek meg elálló puskások lesznek. Az eredmény aztán meglepő. A hajtásban látják a gőzölgő vackokat, a meleg hullatékot, az erdő meg néma, nem szól a fegyver. A végén kiderül, az idősebb elálló vadászok észre sem vették a megugró vaddisznókat. Kétségtelen, meg kell becsülni az idősebb vadászokat, csak hogy eredményességre is kell törekedni. Ennek érdekében pedig a helyi adottságoknak megfelelően kell szervezni a vadászatonkat, különösen a könnyebb, nem annyira megerőltető terepen.

— Apropos, eredményesség. Évek óta hallok szajkózni egy mondást: eb a vadász kutya nélkül.

— Mit mondjak erre . . . alig jutunk egyről a kettőre. A jól kiképzett kereső- és hajtókutyák nagyon kellenének. Mindjárt kevesebb lenne a munka, a sebzett és elpusztult vad. A veszteség! Idegenkednek a munkakutyák tartásától, pedig . . . egy jól kiképzett keresőkutya költsége havonta néhány száz forintba kerül. Ellenpéldaként hadd említsem meg, hogy egy hatvankilós megsebzett, majd tönkrement vaddisznó értéke háromezer forint körül van.

*

Ha már az eredményességnél tartunk, említsük meg, hogy Nógrád megyében negyvenegy ember a vadászatért és vadgazdálkodásért végzett munkáért kapja a fizetését, ennyi a vadásztársaságoknál dolgozó hivatásos vadászok száma. Szakismeretükön, felkészültségükön nagyon is sok múlik.

— Így igaz — bólint a megyei fővadász. — Egy nyolc-tíz évvel ezelőtt elvégzett vadgazdálkodási tanfolyam ma már nem elegendő. Ha nincs jó felkészültség, ennek eredményeként pedig kellő fellépés, akkor lekezelik a hivatásos vadászt. A tekintélyt saját maguknak kell kivívni, s ezt azért kell hangsúlyozni, mert eredményes vadgazdálkodás a hivatásos vadászok nélkül nem képzelhető el.

A vadőrök, hivatásos vadászok igen sokat tehetnek a természetvédelemért is, bár a fizetésük, az anyagi megbecsülésük sok helyen nem eléggé ösztönzi őket erre. K. B. nyolcadik éve hivatásos vadász, s az említett ellentmondásra szemléletes példát is mond.

— Szűk háromezer forint a fizetésem, ehhez jönnek még a lődíjak a dúvadírás után. Csak hogy . . . egy elejtett vagy egy kotorékból kifüstölt róka után kapok száz forintot. Egy télen meglőtt róka gereznájáért pedig azonnal ezerötszázat is. Ezerötöt! Bolond lennék nyáron elpusztítani ezeket a kártékony ragadozókat, amikor a zsebem mást diktál.

Mondom K. B.-nek, a legveszélyesebb időben kíméli a dúvadat, de tudja ő ezt nálam sokkalta jobban.

— Na ja. Pontosan a szaporulat idején, elpusztít a róka rengeteg apróvadat, fáciánt, nyulat. Hallottam én, uram, olyan kibontott rókakotorékról is, amelyekben negyven fiatal nyúl tetemét találták meg. Kár, bizony nagy kár. Csak hogy én sem lehetek a zsebem ellensége.

Emlegethetünk azonban más gondokat is. Ugyancsak egy vadgazdálkodási szakembertől hallok:

— Sajnálatos módon, sok még a kényelmes és túlzottan óvatos vadász. Hivatásos vadász. Egy részük a leghatározottabban fellépő környezetvédő, mások azonban jobban szeretik a békességet. Az utóbbiak inkább meg sem szólítják azt, aki zsákszámra borítja az erdőbe a szemetet, fel nem írják egyetlen környezetet csúfító gépkocsivezető autójának a rendszámát. Ugyanez vonatkozik az apróvadat és a természet biológiai egyensúlyát veszélyeztető égetésekre, gyújtogatásokra is. Szemet hűnyini kényelmesebb, a harag egyébként is hosszan tartó.

A vadászok egyik megyei intéző bizottságán hallok: van egy kis remény, hogy az előbb emlegetett hiányosságok lassan megszűnnek, eredményesebb és általánosabb lesz a környezetvédelem a vadásztársaságoknál is. Mindenesetre biztató, hogy 1981 elejétől természetvédelmi fellosóket is megbíztak a vadásztársaságoknál.

*

Talán feltűnt az olvasónak, hogy vadászat helyett leggyakrabban vadgazdálkodást írtunk. Így van ez rendjén, a sokrétű, szakismereteken és tervezésen alapuló munkát ez a szó fejezi ki legjobban. A vadgazdálkodás azonban feltételezi, hogy a vadásztársaságoknak a mezőgazdasági nagyüzemekkel szoros összhangban kell dolgozni. Elvégre a területük jobbára közös: az egyik mezőgazdasági árut, a másik meg vadat „termel” rajta.

— Hosszú éveken keresztül a formális együttműködési megállapodásokon nem juttunk túl, hiába szorgalmaztuk a tartalmasabb kapcsolatokat. Szerencsére, manapság egyre több helyen ismerik fel a közös érdekeket, ez pedig lehetőség az előbbre lépésre. Példaként csak annyit, hogy ahol megtalálták az együttműködés gyakorlati lehetőségeit, ott kevesebb a nagyvad által okozott kár a mezőgazdasági kultúrterületen, a vitákról nem is beszélve.

Az együttműködésről meghallgattam egy termelősövetkezeti elnök véleményét is.

— Nálunk kifogástalan, s azt hiszem, hogy a jó személyi kapcsolatoknak köszönhető. Mondok valamit . . . aratás befejezésekor, zárszámadáskor adnak a téesznek egy „törött lábú” özet; én meg adok a vadásztársaságnak egy-egy gépet takarmányt szállítani, vadföldet szántani. Mit tudom én, hogy mennyire szabályos ez az egész, de praktikus és célravezető — annyi szent!

Első alkalommal megdöbbenve hallottam, a vadásztársaságok együttműködése éppen az erdészeti üzemekkel a legkritikusabb. Szarvasbögéskor fognak hozzá a vadászatot kétségtelenül zavaró letermé-

léshez, a vadbúvók gyéritését a vaddisznó-hajtás előtt kezdik meg, és még lehet sorolni a vadászok orra alá való borstörés megannyi módozatát. Kerestem, természetesen, a magyarázatot is.

— Egyszerű . . . az erdészek általában hiányoznak a vadásztársaságok tagjai közül. Nézze csak, az erdészek a rendszerváltozás előtt is puskás — azaz gyanús — emberek voltak, ebből pedig következett, hogy akik az ötvenes években kerültek ki az iskolából, bele sem szagolhattak a vadászatba. Mondjak valamit? Jómagam ötvenháromban végeztem, ötvenötig pedig még szolgálati fegyverem sem volt.

Itt-ott tehát ma is gyanús szemmel nézik az erdészeket. Mondván, puska a vál-lukon, titkon meglövik a magukét. A gyanúsítgatás pedig rossz vért szül, mint ahogy haszonnal járhatna a kölcsönös együttműködés. Az előbb idézett, erdészből lett vadgazdálkodási vezető erről így vélekedik:

— Az erdész állandóan a területen él, a vadásztársaság elnökénél, vadászmasterénél, mindenkinél pontosabb információkkal rendelkezik a vadjárásokról. Sokat segíthet. Olyan gyakorlati információkkal is, hogy üres egy etető vagy egy sózó.

Milyen lehetőségeket hagyunk ki az ostoba ellenszenv következtében! Az elmulasztott információk értékét akkor foghatjuk fel igazán, ha tudjuk: Nógrád megyében egyetlen hivatásos vadászra 5365 hektárnyi terület jut.

*

Mondanivaló, történet. érv bőven volna még, álljon itt befejezésül egy utolsó. Egy pillanatra abba hagyom a munkát, a szobám falára gombostűzött plakátokra nézek. Néhány percig elgyönyörködöm a több mint százötven védett madár — több van, csak az én plakátjaim örökítenek meg ennyit — színes ábráin. Valamennyinél ott az eszmei értéke is — forintban. Nézzük csak . . . ezer forintba taksálják — többek között — a kuvikot, a fülesbaglyot, a macskabaglyot, a nagy, közép- és kis fakopáncsot. A pipíske, ötfajta cankó, meg a fecskék „értéke” csak háromszáz forint. Miért emlegetem mindezt? Felelős beosztásban dolgozó vadgazdálkodási vezetőktől tudom: a védett madarakat kellőképpen tiszteletben tartják a vadászok. Talán, mert ők tudják igazán, mit is jelentenek a természet egyensúlyában.

A „tisztelet” azonban kevés. Illetve, minden tiszteletet megérdemelnek azok a vadászok, akik egy-egy igen ritka, több tízezer forintba becsült védett madár fészket őrzik. A szó szoros értelmében, egymást váltva, puskával. A tojásrablóktól, akik egy-egy faj utolsó példányait akarják kizárólagos tulajdonuknak, vagy könnyű pénzszerzési forrásnak tekinteni.

Ez jut eszembe a szobám falára biggyesztett plakátokról; a természetvédelemről és a vadászokról. Ajánlom a bevezetőben emlegetett T. L. — és fájdalmasan sok kételkedő társa — figyelmébe. Mindazoknak, akik úgy vélik: ez meglötte, ez hazavitte, ez megfőzte, ez megette. . .

S akik szerint „ez” és „ennyi” a vadász.

Kelemen Gábor